SETI 1981

Konverentsi “Search for Extraterrestrial Intelligence” (SETI) või eesti keeles “Maaväliste tsivilisatsioonide otsing” tõi praegusele Tartu Observatooriumile, tolleaegse nimega Eesti TA Astrofüüsika ja Atmosfäärifüüsika Instituut, kaela Gustav Naan, kes oli tollal meie kolleeg poolel vanemteaduri ametikohal ja kes Moskvas oli lubadusi jaganud, et meie selle konverentsi korraldame. Naan oli siis tähtis mees, tema antud veksel luges ja meie pidime selle lunastama. Meie naljamehed panid konverentsile kohe oma nime - "Kas välismaal on elu?"

SETI huvi oli NSVLis olnud juba pikka aega, liikudes läbi aja tõusude ja mõõnadega. Üks suuremaid tõuse oli 1965. aastal, kui nõukogude astronoom Nikolai Kardašov kuulutas ameeriklaste avastatud raadioallika CTA-102 võimalikuks kosmosetsivilisatsiooni esindajaks. Ja kui siis Gennadi Šolomitski selle allika muutlikkuse avastas, läks päris eufooria lahti. Varsti selgus aga, et tegu on tavalise kvasariga. See kõik ei möödunud siiski jälgi jätmata ja 1971. aasta septembris peeti Bjurakani observatooriumis Armeenias maha US-NSVL konverents SETI küsimustes.

Uus suur huvi kasv SETI vastu toimus oktoobris 1973 kui Gorki raadiofüüsika instituudi töötaja, Eesti astronoomide hea sõber Samuel Kaplan teatas nõukogude pressile, et tema kolleeg Vsevolod Troitski oli registreerinud raadiosignaali, mille arvas kuuluvat maavälisele allikale. Kohe tulid mängu rohelised mehikesed ja kõik muu selle juurde kuuluv, kuid üsna pea sai selgeks, et need signaalid olid pärit ameerika fotograafilise luure satelliidilt KH-9 Hexagon, mida tunti ka nime Big Bird all!

Nii et huvi maaväliste tsivilisatsioonide vastu oli suur ja NSVLis otsustati, et esimesest konverentsist on juba liiga palju aega möödunud - kümme aastat - ja tuleb teha uus konverents. Ning Naani pakkumine oli kui sõõm külma vett kõrbekuumuses vaevlejale - oli ju Pribaltika siis "sovetskaja zagranitsa", kus asjad toimisid oluliselt paremini kui mujal Nõukogude Liidus. Pealegi olime me vaid neli aastat varem edukalt korraldanud IAU suure rahvusvahelise sümpoosioni "Universumi suuremastaabiline struktuur" ja seda mäletati.

Konverentsi korraldajateks said lisaks meile veel Raadioelektroonika Instituut ja Kosmoseuuringute Instituut - venekeelsete lühenditega vastavalt IRE ja IKI (mõlemad Moskvast). Moskvapoolseks jooksupoisiks, nagu mina siinpool, sai keegi noormees nimega Stanislav Kuzmin, kes osutus toredaks inimeseks ja kellega oli hea asju ajada. Käisin ka vähemalt kaks korda Moskvas nõupidamist ette valmistamas. See oli omaette ettevõtmine, sest mõlemad instituudid olid kinnised ja neisse pääsemiseks pidi olema "dopusk nr. 2", so siis pääse mitte eriti kõrge saladusastmega andmete juurde. Ja isegi see ei aidanud vabalt sisse saada, vaid sinu kutsuja pidi olema väravas vastas ja sind edaspidi kogu aeg eskortima. Käisin ka korra Stasi juures kodus (sinna sai ilma dopuskita!), kus ta koos naisega kitarri saatel igatsevaid vene romansse esitas. Väga hästi, peab ütlema.

Mäletan koosolekut IKI's, millest võtsid osa instituudi teadusdirektor Nikolai Kardašov, osakonna juhataja Jossif Šklovski ja Gorki Raadiofüüsika Instituudi akadeemik Vsevolod Troitski. Konverentsile pidi tulema esinduslik USA astronoomide delegatsioon, aga kuna venelased kas ei rääkinud inglise keelt üldse või rääkisid kehvasti, siis kerkis teravalt esile sünkroontõlke küsimus. Šklovski lubas selle asja lahendada ja ta pidas sõna. Ta kutsuski kohale oma hea tuttava (nime olen unustanud), kes osutus tõeliselt suurepäraseks sünkroontõlgiks. Muu jutu sees rääkis Šklovski loo sünkroontõlkidest: neid jaotatakse kolme suurde gruppi - esimesed tõlgivad su jutu tuimalt ära, teised tõlgivad nii, et kuulajad saavad aru, millest sa räägid, aga kolmandad panevad su jutu sisse ka mõtte!

Meie poolt oli orgkomitees äärmiselt kogenud jõud paika pandud, Arvo Kivikas - transport, Peeter Kalamees ja Aivo Kivila - kõik majandusküsimused, Tiiu Pehk - sekretariaat, Jaak Anton - majutamine, Juhan Toomsoo - suhted pressiga, Jaan Ojaste - saali turvaülem, Jaan Pelt - kultuuriprogramm jne. Oli karta, et press selle konverentsi vastu tunneb kõrgendatud huvi, sest konverentsi pealkirja sai hõlpsasti UFOdega seostada. Ja pole vist vaja öelda, et UFOd on teema, mille kohta kõik arvavad kõike teadvat, samuti nagu pedagoogika, välispoliitika ja meditsiini kohtagi.

Aga kui konverents algas, siis kohkusime me jubedalt, sest ajakirjanikke tuli kokku ikka hirmus palju. Ja enamasti olid nad väga ülbed, näiteks võin ma tuua tolleaegse "Tehnika Molodjoži" peatoimetaja, kes endale sviiti nõudis, põhjendades nõudmist sellega, et tema on mitmel korral NSVL Ülemnõukogu presiidiumi esimehe nimel Aafrika riigipeadele Nõukogude Liidu ordeneid rinda riputanud. "Noh ja mis siis?" küsisime meie sama ülbelt vastu, sest sviiti polnud meil kusagilt võtta ja kui oleks ka olnud, siis oleksime me selle parema meelega mõnele teadlasele andnud. Siis võis endale niisugust ülbust lubada, praegu oleks press meid ajalehega nagu kärbseid edukalt surnuks löönud.

Peeter Kalamees oli kusagilt välja ajanud õhukesed plastmassist diplomaadikohvrid konverentsi mappideks ja need osutusid suurepäraseks valuutaks. Lisaks oli meil lastud valmistada ka rinnamärgid kirjaga "SETI", mis meil sekretariaadis mingis karbis peidus olid. Ühel ilusal päeval olid need märgid läinud. Nagu igal rahvusvahelisel konverentsil, oli ka seekord seal hulk KGB mehi (või GRU, tont neil vahet teeb) ja orgkomitee teadis neid nägupidi. Olin näinud neid meie ilusaid märke uurimas ja ma võin mürki võtta, et nemad need sissevehkijad olidki.

Konverentsi algusega juhtus suur äpardus, sest ameeriklased jäid Soomest tulekuga päeva hiljaks, ei mäleta enam, mis neil juhtus. Troitski läks hirmsasse pabinasse ja nõudis orgkomitee istungil konverentsi alguse edasilükkamist. Mul tõusid juuksed peas püsti sellist ettepanekut kuuldes, sest meil oli kogu konverents tunniajase täpsusega paika sätitud. Õnneks jätkus Šklovskil külma närvi öelda, et konverents on paigas, algust ei muudeta ja ülejäänu dikteerib meile Tõnu Ferdinandovitš. Mul oli uhke tunne küll. Alustatigi õigel ajal, kuid vähemtähtsate küsimuste käsitlemisega.

Nagu alati sellistel puhkudel polnud mul aega konverentsisaalis istuda, sest sada igasugust küsimust nõudsid kiiret lahendamist. Vahete-vahel ma siiski saalis ikka istusin ka, olles sinna läbi ajakirjanike valli murdnud - ajakirjanikke saali ei lubatud. Pärast anti neile küll pressikonverents.

Üheks kultuuriprogrammi osaks oli kontsert raekoja saalis. Ja kui siis meie külalised sinna jõudsid, oli seal ees juba Leningradist kohale ilmunud

filmigrupp, jupiterid põlesid ja puha. Meie direktor Väino Unt läks maruvihaseks ja viskas omakäeliselt kogu selle seltskonna raekojast välja. Pärast, üsna konverentsi lõpus juhtusin ma selle grupi juhiga koos hommikust sööma ja ma küsisin, et mis tunne tal pärast niisugust sündmust on. “Ega see esimene kord ole,” vastas ta rahulikult.

Konverentsi lõpubankett oli Pirita restoranis ja kõik sujus hästi. Väikeseid probleeme siiski oli, sest näiteks oli üks meie töötaja hundijalavett pruukinud natuke rohkem kui just vaja oli ning püüdis Jaapani astronoom Takashi Tsujile selgitada rahvaste sõpruse olemust, hoides mehe pintsakunööbist kõvasti kinni. Jaapanlase näole oli tardunud kramplik naeratus ja oma rahva kombe kohaselt ta muudkui kummardas kergelt. Suutsime siiski oma kolleegi neutraliseerida ja samal hetkel jaapanlane haihtus, nagu poleks teda kunagi Pirita hotellis olnud.

Ka banketi lõpetamisega oli tegemist, sest rahvas oli hoogu sattunud. Siis käis Jaan Pelt kõik seltskonnad läbi ja küsis: “Kuidas teile meie bankett meeldis?” Keegi ameeriklane ütles talle, et nii huvitavat kojumineku ettepanekut pole talle kunagi varem tehtud.

Nagu juba traditsiooniks oli saanud, korraldas orgkomitee endale järgmisel päeval lõunasöögi Pirita restoranis ja seejärel alustasime koduteed.

Sellega mu mured polnud veel otsas, sest pärast konverentsi lõppu saabus kusagilt Tuula kubermangust Tõraverre keegi naisterahvas, kes teatas, et maavälised olendid on temaga sidet võtnud, kuna tema kõrvad pidid kogu aeg pilli ajama. Seda juttu kandis ta ette venelastele omase kirglikkusega, nii et varsti tundus mulle, et ka minuga on maavälised tsivilisatsioonid ühendust võtnud. Suurte raskustega sain ma sellest daamist lõpuks siiski lahti.

Ja alles siis sa minu jaoks konverents otsa.